

ד'תשע"ג, 18/23/4

{ ישי רוזן-צ'בי }

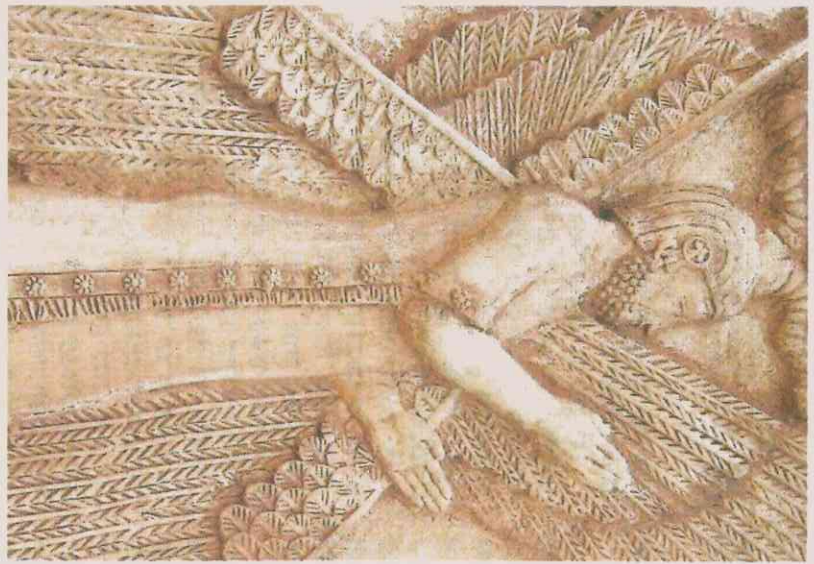
על נהרות כבל שם ישבנו

אין כמעט ממצאים בעברית לפני המאה השמינית לפני הספירה, אך המקרא מספר לנו על תולדות ממלכה ישראלית מאות שנים קודם לכן מימי שמואל ושאל ודוד ושלמה. על רקע הוויכוח על אמיתות הסיפור המקראי מעניין לקרוא בספרו של מרדכי כוגן המכוס עשרות כתובות ותבליטים אשוריים ובלבדים מהמאות התשיעית עד השישית לספירה, בזיקתם לתולדות ישראל בימי בית ראשון. כך מתברר, מה שלמדנו בשיעורי "תולדות עם ישראל" כמימוש תוכנית הבטחה אלוהית, מתגלה מהדצ של האימפריות כאוסף של אינטרסים פוליטיים

כתובות מכל המזרח הקרוב החלו לתגלות ולהתפצת. ובשנת 1903 הוציא האשורולוג פרידריך רליש (בנו של פרינץ רליש, הוכר לטוב כמתרגם תנ"ך) החישה לעברית) את ספרו 'בבל והגנ"ך' (בגרמנית זה נשמע יותר טוב: Bibel und Babylon), שבו טען שסיפורי המקרא אינם אלא ניכורים של מיי תוסים כבליים. מאן, הפלמוט על אמינות המקרא עולה מחדש כפעם בפעם, ועד היום ניתן למצא כתובות תקופתיות על ממצא שמואל או מפרץ "סופית" את קיומה של הממלכה המאוחדת (הדוידית כלומר, על הכרטיז איז מחלוקת).

אבל נגיד להיסטוריה. לספר יש אפקט תרפויטי מן המעלה הראשונה. לקרוא בכרוניקות אשוריות על אירועים שאנו מכירים מן המקרא, זו אותה תחושה כמו לקרוא לראשונה על הדינום בכרישנה לפני הצהרת בלפור. מה שלמדנו ב"תולדות עם ישראל" כמימוש הבטחה אלוהית, מתגלה מוצד של האימפריה כאוסף של קונקסטורות ואינטרסים של שלהי מלחמת העולם הראשונה, שבמ סגרתו נרדפו הבטחות דומות גם לצד השני. לא פשוט לגלות שאתה פיון במשחקי אימי פריית, ולא מורכב העולה.

קחו למשל את הצהרת כורש. המקרא מספר (ובכך, על פי סדר הגנ"ך שבי דינו, הוא גם נחמס) כי כורש מכיר בה' אלוהי ישראל וקרא לעמו לשוב לירושלים ולבנות את ביתו: "פה אמר פרש מלך פרס: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמיים, והוא פקר עיני לבנות לו בית פירושלים אשר פירחה. מי כבס מפל עמו יהי אלהי עמו ועל לירושלים אשר פירחה ויבן את בית ה' אלהי ישראל, והוא תאלהים אשר פירושלים" (עזרא א, ב-ג. השון שם פוק ו וכן כותומת דברי הימים). בסוף המאה ה-19 נמצאה בארמת עיראק כתובת הקישה מלכותית לרגל שקום העיר כבל, ובכתובת זו, המכונה 'גליל כורש' ונמצאת היום במוזיאון הכרטיז, מתגלה הצהרת כלפור המקראית באור מעט אחר. לא אלוהי ישראל שלח את כורש אלא האל מרדך, ולא להשיב את ישראל לארצם אלא את כל העמים שהוגלו: "מכבל אל העיר אשר ושושן, אכר, אשנונה... ערי קורש מעבר החיר" קל שמקום הונחו מימים, החזותי את האלים הירשיבים כנוכס למקום הירשיב" הים מושב עולמיים. את כל אנשיהם אסי פתי והחזרת ל"אחריהם" (עמ' 240-239).

כורש חשני

לפנינו, אם כן, תעמולה מלכותית על שליש רחוט שעלה לכיסא ושינה את המדיניות האכורית של שליטי כבל שלפניו. במסגרת זו, גם יהודאים השנו ליהודיה. המקרא המיר תעמולה מלכותית זו באחרת, המספרת על אלוהי ישראל המעיר את כורש ופתח לפניו את שערי כבל, וכל זה כדי להשיב את ישראל לארצם: "ואמר לכו"ש רעי וכל חפצי ישרים. ול"אמר לירושלים חפנה והיכל מוסר" (ישעיהו מז, כח). הפיון שכשולי האימפריה הופך בעיני עצמו למניע המהלכים האימפריאליים כולם. וזו הדי מסורת נבואית עתיקה של הנבואות לגויים, שבה מוסברים מהלכים גיאופוליטיים עולמיים כנובעים מחשבונותיו של אלוהי ישראל עם עמו. כוח לפחות, יש להודות, לא השתנה הרבה מאז ועד היום.

נחל השוסף שככתרת מתייחס לפת ולחירקל, המסורטים את גבולה הטבעי של מסופוטמיה ומופיעים הרבה בכרוניקות האשוריות. אך במקרא זהו דימוי לעוצמתה של האימפריה האשורית עצמה, שתולדות ישראל ויהודה התקיימו בכל כרישניה: "ולכן תפה ארץ מעלה עליהם את מי תפח" תעצמלים ותופים, את מלך אשרי ואת פל פכורו, וקלה על פל אפיקיו ותלה על פל גורתני. ותלה פירחה שסוף וקפ, עד צנאר יצ"ע" (ישעיהו ח, ו-ח).

הספר שלפנינו מציג עשרות כתובות ותבליטים אשוריים ובלבדים מהמאות התשיעית עד השישית לספירה, מתרגמים ומארים עם מכוואת והפניות. זהו אוצר כלום. אמנם כמעט כולו עוסק בכרישנים, שכן מדובר באנאלים מלכותיים, וזה מה שמלכים התפתאו בו (המלילים הפופולריים ביותר במפתח זה בניעה, מס ושלל) אך יש שם מספיק דומות כדי להחזיק עונה שלמה של משיח וחי רכס. למשל כך מתאר המלך אשור-ב-

ניפל את מלחמתו במצרים באמצע המאה השביעית לפני הספירה: "זרהקה מלך מצרים וכוש... שכה את כוח אשר, אשרי ותאלים תגדולים ארזי, וכטה ככותי וזא... לבי זעם בגלל מעשיים אלה וקרבי נועקו... ויאשרי הפקידו בדי והישרתי כדרך למ צרים וכוש" (עמ' 150). עכשיו מתוארות תלאותיו של המלך, בתחילה מול מצרים ואז מול המלכים הווסאלים באזור החוף (שכחו את אופן טיפולו במד, בשילוב של רע) את אופן טיפולו במד, בשילוב של אכוריות ("דפשישו את ערום וכיסו בהם את חומת העיר") וריאל פוליטיק ("דידו מתי על נכה ותנתי אותו. השלתי עליי שביעת אמונים"), עד לינצחונו המוחלט: "חזרתי בשלום לנינה עיר ארונתי בני ריים מלאות". אלה סיפורים תבניתיים עם כללים רטוריים קבועים, ואף אפשר לעמוד על גלגוליהם, שכן נתגלו מודרי רות שונות ובהן רואים כיצד המאחרות "מקוננות" את ההיסטוריה, מייחסות למלך קרבות שלא השתתף בהם ומערכנות את שמות השליטים המעורכים. כל אלה נידרי ניס בהערות מאירות העיניים.

אך כפי שמלמדת כותרת המשנה, החרי מרים לא מובאים כאן רק לגופם, אלא נבחרו "בזיקה לתולדות ישראל בימי בית ראשון", כלומר להיסטוריוגרפיה המקראית ("בית ראשון" עצמו הוא ביטוי מקראי מתקופת שיבת ציון). ומה נאמר הדברים נראים קצת אחרת מן הזווית של האימפריה. כך למשל מתואר במקרא "ציוחוני" הניסי של חקיה מלך יהודה על סנדריב מלך אשר בשנת 701, לאחר הכטחה נבואית מפי ישעיהו כו אמין, שהאל יגן על העיר: "וייהי פיליה ההוא ויצא מלאך ה' ויך פתחה אשרי מאה שמונים ותמשה אלה. וישפיקו פפקר וקה כלם פגרים מתים" (מלכים ב יט, לה; ישעיהו לו, לו). והנה כך מתוארים הדברים באנאלים של סנדריב: "אשר לחוקיהו היהודי... אותו כלאתי כתרן ירושלים עיר מלכותו ביצפור ככלוב... את ערזי אשר כותי קרעתי מארצו... ואת שליוחו הוא שיגר אלי לשם תשלום המנחה ועל מנת להשתעבר ליי" (עמ' 108). ויהי ההבדל.

הנחל השוסף: תעודות מאשור ובבל בזיקה לתולדות ישראל בימי בית ראשון // מדרכי כוגן מוסד ביאליץ 286 עמ'

אין כמעט ממצאים בעברית לפני המאה השמינית לפני הספירה. נביאי הספר הראשונים, עמוס והושע, הם ממאה זו וכך גם החרי" סים הכתובות והחזרות. אך המקרא מספר לנו על תולדות ממלכה ישראלית מאות שנים קודם לכן מימי שמואל ושאל ודוד ושלמה. הוויכוח על אמיתות הסיפור המקראי החל בסוף המאה ה-19 כאשר